01 Fiilimsilere Başlamadan

Fiil kök veya gövdelerine getirilen birtakım eklerle türetilen; cümle içinde isim, sıfat ve zarf olarak kullanılabilen sözcüklere "fiilimsi" denir. Şu an için bu tanım size bir şey ifade etmeyebilir. Fiilimsileri daha iyi anlayabilmek için isim ve fiilin ne olduğunu, ayrıca fiilimsinin bunlardan farkını bilmek gerekir. Bu nedenle fiilimsi konusuna geçmeden önce isimlerin ve fiillerin özelliklerini gelin beraber bir hatırlayalım.

Fiiller

- Fiiller, yalın haldeyken sonlarına "-mak/-mek" mastar eklerini alabilir.

Gitti	→	Gitmek
Duyuldu	→	Duyulmak
Bilmiş	→	Bilmek

- Fiiller, varlıkların yaptıkları işleri, hareketleri, içinde bulundukları durumları veya onlardaki değişimleri ifade eder.

Çok hızlı koşarım. (Durum)

Armutlar olgunlaşmış.(Oluş)

Kitabı okudum.(İş)

- Fiiller, kip ve şahıs eklerini alarak belli bir zamana ve kişiye göre çekimlenir. Fiillerin kip ve kişi eki almış bu haline "çekimli fiil" denir.

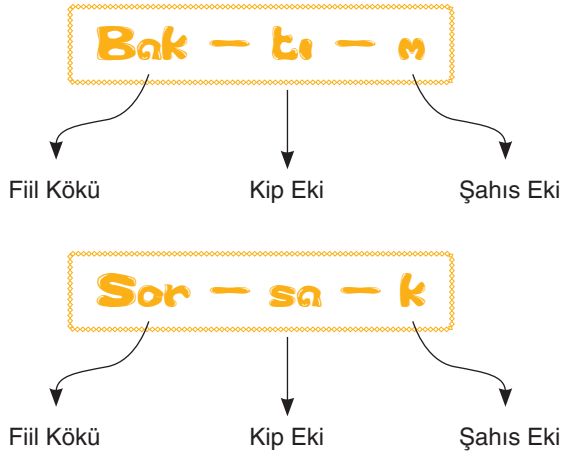

Geçen sene öğrendiğimiz üzere kipler, haber ve dilek kipleri olarak ikiye ayrılır.

Haber kiplerinde zaman anlamı vardır. Dilek kiplerinde ise zaman anlamı yoktur. Dilek kiplerinde genellikle tasarı ve niyet anlamı vardır.

Haber kiplerini **"Ecek muştu arıyor."** şeklinde kodlarız.

Dilek kiplerini **"Melisa'ya emir yok."** şeklinde kodlarız.

Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcükler kip ve kişi eki alarak cümlede eylem göreviyle kullanılmıştır:

- Sayfaları yavaş yavaş çevirdi.
- Yarına kadar bana bir cevap verin.
- Bir kafede toplandık arkadaşlarla.
- Bu yılki festival beş gün sürecek.
- Bir an önce onu bulmalıyım.

Etkinlik - 1

Aşağıdaki cümlelerde yer alan çekimli eylemleri bulup işaretleyelim.

Bulacağımız sözcüklerin kök veya gövdesine kip ve kişi eklerinin gelebileceğini unutmayalım.

Koala, dünyanın en tembel hayvanı olarak bilinir. Kalın ve kuyruksuz gövdesi, yuvarlak ve tüylü kulakları, büyük ve kaşığı andıran burnu ile çok sevimlidir. Otçul olan ve ağaçta konaklayan bu keseli hayvan, Avustralya'nın doğu ve güney kıyıları boyunca yaşıyor. Boy uzunluğu 60-85 cm, kütlesi ise 4-15 kg arasındadır. Koalanın kürkü gümüş gri ile çikolata rengi arasında değişir. Kıvrık ve keskin pençeleri ağaçların yumuşak ve düzgün gövdelerine çengel gibi saplanır, dört ayağı da ağaç dallarını rahatlıkla kavrayabilir ve dallara sarılarak tırmanmasını sağlar. Kanguru gibi yavrularını kesesinde büyütür. Yavrular, doğduktan sonra ilk 6-7 ayı bu kesenin içinde geçirirler ve bir yıl boyunca annelerinden süt emerler. Okaliptus ağaçlarının yapraklarını yiyen koalanın ortalama ömrü 13-18 yıl arasındadır.

Etkinlik - 2

Aşağıdaki cümlelerde yer alan fiillerin kipini bulalım.

1. Bir karar alırken mutlaka babama danışırım.
   Geniş zaman
2. Bana tavsiye ettiğin dergiyi dün aldım.
   .....
3. Benimle görüşmeden bir karar verme.
   .....
4. Zaten birkaç gün içinde İstanbul'a gelecek.
   .....
5. Keşke bana daha anlayışlı davransan.
   .....

Etkinlik - 3

Kutucuklarda yer alan fiillerdeki haber ve dilek kiplerini (H/D) uygun şekilde işaretleyelim.

H	Gidiyorum	D	Bilmeliyim
...	Alır	...	Bekleyeceğim
...	Çiz	...	Olmuş
...	Uyursun	...	Bekleyeceğim

Fiillerlerde Şahıs

Bir eylemin hangi şahıs tarafından yapıldığını belirten eklere şahıs ekleri denir. Türkçede altı tane şahıs vardır:

Tekil Şahıslar	Çoğul Şahıslar
Ben	Biz
Sen	Siz
O	Onlar

Etkinlik - 4

Verilen cümlelerde işi yapan şahısları altlarına yazalım.

- Havuza düşen çocuğu hemen çıkardılar.
  .....
- Saçlarını boyattığı için tanıyamadım onu.
  .....
- Misafirlerini güzel ağırlamak için çok çabaladı.
  .....
- Tabağındaki yemeği hemen bitirmelisin.
  .....
- Yazdığım şiiri beğendin mi?
  .....

Fiillerde Olumsuzluk

Fiillerde olumsuzluk, fiillere getirilen **"-me, -ma, -mez, -maz"** ekleriyle yapılır.

Yemeği bugün dışarıda yiyelim.(Olumlu)

Yemeği bugün dışarıda yemeyelim. (Olumsuz)

Etkinlik - 5

Aşağıdaki tablodaki fiillerin istenilen özelliklerini verilen yerlere yazalım.

1. Gördü

Olumlu	Soru
Görmedi	Gördü mü?

2. Tırmanıyor

Olumsuz	Olumsuz Soru

3. Söylerim

Olumsuz	Soru

4. Çalışmalısın

Olumsuz	Olumsuz Soru

Fiilimsilere Hazırlık (Tam Ölçme)

İsimler

- İsimler ve isim soylu sözcüklerin sonuna **"-mak/-mek"** mastar ekleri gelmez.

  Kitap → Kitapmak(Anlamsız oldu)
  Ağacın → Ağaçmak(Anlamsız oldu)

- İsimler; hal eklerini, iyelik eklerini, çoğul eklerini ve tamlama eklerini alır.

Etkinlik - 6

Aşağıdaki dizlerde yer alan çekimli eylemlerin kiplerini belirlenen yerlere yazınız.

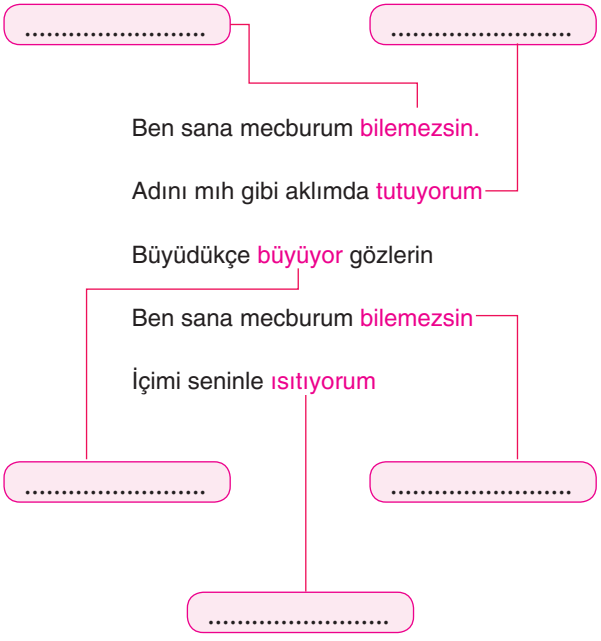

Etkinlik - 7

Verilen cümlelerdeki altı çizili kelimelerin özelliğini işaretleyiniz.

1. **<u>Kazmayı</u> eline aldı ve babasına yardım etmeye başladı.**
   ○ Bir varlığın adı ○ Olumsuzluk eki alan sözcük

2. **Çarşıya çıkarken bana da seslenmeyi <u>unutma</u>.**
   ○ Bir varlığın adı ○ Olumsuzluk eki alan sözcük

3. **Fotoğraflardan <u>silinecek</u> yüzüm belki.**
   ○ Sıfat görevinde sözcük ○ Olumsuzluk eki alan sözcük

4. **Elindeki <u>dondurmayı</u> bana uzattı.**
   ○ Bir yiyeceğin adı ○ Çekimli eylem

5. **Gazete bile <u>okumak</u> istemiyor şimdi.**
   ○ Bir varlığın adı ○ Çekimli eylem

6. **<u>Yemekten</u> sonra birere kahve alalım..**
   ○ İsim ○ Olumsuzluk eki alan sözcük

7. **Çocukların en sevdiği yiyecektir <u>kızartma</u>.**
   ○ İsim ○ Olumsuzluk eki alan sözcük

8. **Beklediğim <u>dolmuş</u> gelmedi hala.**
   ○ Olumsuzluk eki alan sözcük ○ Bir taşıt adı

9. **<u>Yazar</u>, yeni çıkan kitabını imzalayacak.**
   ○ Çekimli eylem ○ İsim

Etkinlik - 8

Aşağıdaki metinlerde yer alan numaralanmış sözcüklerin hangileri çekimli eylemdir? Bunları uygun yerlere yazınız.

Eşyalar yerleştirilince (I), otobüsü yolcular da bindi.

Şoför, beklemeksizin kontağı açtı. O sırada otobüs yazıhanesinden biri fırladı (II). Otobüse koşuyordu (III), soluk soluğa yetişti (IV). Önümüzdeki tek boş yere oturdu. Çevresindekileri selamladı (V). Otobüsteki herkesi tanıyordu anlaşılan (VI).

1 .....

İhtiyarın kollarına girdiler (I). Kuş gibi, deniz kenarına uçurdular. Bir sandala koydular (II). Büyük bir kadırgaya çıkardılar (III). Askerin içinde onun hikayelerini bilmeyen (IV), şöhretini duymayan yoktu. Biraz güvertede durdu (V).

2 .....

İnsan dışında asık suratlı bir yaratık görülmemiştir (I) yeryüzünde. Ziya Gökalp "Gülümseme" (II) adlı yazısında "Gülümseme insana mahsustur." der (IV) ama doğru değildir bu söz. Bütün ağaçların, çiçeklerin, toprağın, suyun ve hayvanatın gülümsediğini (V) görmek (VI) mümkündür.

3 .....

Buzul çağının hemen ardından tarihin en önemli dönüm noktalarından biri yaşandı (I): İnsanlar bazı bitki ve hayvanları evcilleştirmeye (II), tarım yapmaya (III) ve yerleşik yaşama geçmeye (IV) başladı. İnsanlık yeni bir döneme girdi (V).

4 .....

1. Bazı sözcükler isim-fiil eki aldığı hâlde kalıplaşarak bir varlığın, kavramın ismi olur. Bunlar fiilimsi olarak kabul edilmez. Örneğin "Tohumları çok derine ekmek zararlıdır." cümlesindeki "ekmek" sözcüğü fiilimsidir, "Eve gelirken iki tane ekmek alır mısın?" cümlesindeki "ekmek" sözcüğü ise isimdir.

Buna göre aşağıdakilerin hangisinde fiilimsi eki aldığı hâlde, kalıplaşarak bir varlığı veya kavramı karşılayan sözcük yoktur?

A) Çocukları için kazak dokumaya başladı.

B) Bu tartışma gereğinden fazla uzadı bence.

C) Bilgi almak için danışmaya gidebilirsiniz.

D) Bu akşam annem bize biber dolması yapmış.

2. "Bahçedeki çiçekler solmuş." cümlesinde "solmuş" sözcüğü "çekimli fiil"dir ve cümlenin yüklemidir. "Solmuş çiçeklerin yerine yenisini dikti." cümlesinde ise "solmuş" sözcüğü fiil anlamını korumakla birlikte sıfat görevinde olduğu için "sıfat-fiil"dir.

Bu açıklamaya göre aşağıdaki cümlelerin hangisinde "geçmiş" sözcüğü sıfat-fiil olarak kullanılmıştır?

A) Beklediğimiz otobüs yarım saat önce geçmiş buradan.

B) Arkadaşımızın yanına geçmiş olsun demek için gideceğiz.

C) İnsan bazen geçmiş günlerin özlemini duyar içinde.

D) Akıllı insan geçmişinden ders çıkarmayı bilen insandır.

3. I. Deneme türündeki kitapları daha çok seviyorum.

II. O günden sonra nedense hiç uğramadı buralara.

III. Ben henüz öğretmenin verdiği görevi yapmadım.

IV. Bizim okulda haftada bir kitap okuma saatleri düzenleniyor.

V. Birlikte şiir dinletisi için hazırlık yapacaktık ama kendisi gelmedi.

Numaralanmış cümlelerde altı çizili sözcüklerdeki "-me/-ma" eklerinden hangileri olumsuzluk anlamı katmamıştır?

A) I ve II. B) II ve III.

C) I ve IV. D) IV ve V.

4.

●	Merve gelene kadar seninle bir gömlek bakalım istersen.
★	Ağaçları çok sevdiği için bahçedeki ağaçlara o bakıyor.
■	İnsan bazı olaylara bakarak ders çıkarmasını bilmelidir.
▲	Bakıyorum da kendini bu işe bayağı kaptırmışsın.

Yukarıda sembollerle gösterilen cümlelerin hangisinde altı çizili kelime kip eki almamıştır?

A) ● B) ★ C) ■ D) ▲

5. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcüğün cümleye kattığı anlam yay ayraç içinde yanlış verilmiştir?**

A) Şiir okuyunca kendimi daha huzurlu daha mutlu hissediyorum. **(zaman)**

B) İnsan, İstanbul Boğazı'nı görür görmez etkileniyor. **(durum)**

C) İnsanlarla iletişim kurarken biraz daha dikkatli davranmalısın. **(zaman)**

D) Kitap okuyarak kendimizi daha iyi ifade edebilir duruma geliriz. **(durum)**